ଉତ୍କଳ ହିତୈଷୀ ଜନ୍ ବିମ୍ସ

ଇଂ. ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦୋରା

ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନ୍ ବିମ୍ସଙ୍କ (୧୮୩୭-୧୯୦୨) କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେ ବେଙ୍ଗଲ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଭିସେସ୍‌ର ସଭ୍ୟ ଥାଇ ଶାସନ ଓ ବିଚାର ବିଭାଗୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଉ ଥିଲେ ।

ଜନ୍ ବିମ୍ସ ୧୮୬୯ରୁ ୧୮୭୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଲେଶ୍ୱରର କଲେକ୍ଟର ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର କମିସନ୍‌ର ଟି.ଇ ରେଭେନ୍‌ସା ତିନିମାସ ଛୁଟିରେ ଯିବାରୁ ବିମ୍ସ କଟକ ଆସି ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇ ଥିଲେ । ରେଭେନ୍‌ସା ଛୁଟିରୁ ଫେରିବାରୁ ବିମ୍ସ କଟକ କଲେକ୍ଟର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । ୧୮୭୭ ମସିହାରେ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ମାତ୍ର ତିନି ମାସ ପାଇଁ କଲିକତାସ୍ଥ ବୋର୍ଡ଼ ଅଫ୍ ରେଭିନ୍ୟୁରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାରୁ ବିମ୍ସ ପୁନରାୟ କମିସନର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । ମାତ୍ର ରେଭେନ୍‌ସା କଟକ ଫେରିଆସିବାରୁ ବିମ୍ସ ତାଙ୍କର ପୁରୁଣା କର୍ମସ୍ଥାନ କଟକ କଲେକ୍ଟର ପଦକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଜନ୍ ବିମ୍ସ ଓ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଚାଲିଥିଲା । ତାହା ଦିନକୁ ଦିନ ଅତି ଉତ୍କଟ ହେବାରୁ ବେଙ୍ଗଲ୍‌ର ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ସିସିଲ୍ ବିଡ଼ନ୍ ଓଡ଼ିଶା ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସି କହିଲେ 'Orissa want new blood' । ରେଭେନ୍‌ସା ବର୍ଦ୍ଧମାନର କମିସନର ଭାବରେ ଓ ବିମ୍ସ ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ ଜିଲ୍ଲାର କମିସନର୍ ଓ ଜଜ୍ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିମ୍ସଙ୍କ ଭୂମିକା

ଉନିବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସପ୍ତମ ଦଶକରେ ଯେତେବେଳେ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଭାଷା ଚଳୁ ବୋଲି ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷମାନେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ ବିମ୍ସ ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ପ୍ରଚଳନ ପ୍ରସ୍ତାବର ପ୍ରତିବାଦ କରି ବିମ୍ସ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ 'Comparative Grammar of four languages'ର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପୃଷ୍ଠା ୧୧୯ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି : ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିର ଏବଂ ସ୍ୱୟଂସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷାରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲା । ସେସମୟରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନଥିଲା । ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ହିନ୍ଦୀର ଏକ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳୀୟ ଅପଭ୍ରଂଶରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଏମିତି କିଛି ବିଶେଷତ୍ୱ ନାହିଁ, ଯାହାକି ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବ ।'

୧୮୭୦ ମସିହା ମେ ମାସ ୪ ତାରିଖରେ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲର ଏକ ସଭାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଐତିହାସିକ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ୍‌ଙ୍କ ଏକ ଟିପ୍ପଣୀକୁ ଖଣ୍ଡନ କରି ବିମ୍ସ କହିଥିଲେ, 'ଓଡ଼ିଆ ଏକ ପୁରୁଣା ମୌଳିକ ଭାଷା' ବିମ୍ସ 'The Indigenous literature of Orissa' ନାମରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଥିଲେ । (ମାର୍ଚ୍ଚ ୧ ତାରିଖ, ୧୮୭୨ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଆଣ୍ଟିକ୍ୱାରି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ) ସେ ଲେଖିଥିଲେ 'ମୁଁ ଜାଣେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ତଳେ, କିନ୍ତୁ ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, ଏ ଭାଷା ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା । ମୁଁ ବିଚାର କରେ ସମସ୍ତ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଏକ ମଜାଦାର ଭାଷା, କାରଣ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଅଲଗା ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ମୌଳିକ ରୂପରେଖ ନଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ ଏବଂ ଏକାକୀ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଛି । ତଳ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ତାଲିକା ତାହାର ଏକ ପ୍ରମାଣ । ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ୧୬୦୦ ଶତାବ୍ଦୀର କବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ 'ରସକଲ୍ଲୋଳ' ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ । ଏହାର ଗୀତଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସଭାରେ ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପ୍ରାୟ

ସବୁ ଛାନ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ମନେ ରଖିଥାନ୍ତି । ବିମ୍‌ସ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବା ବହି ତାଲିକା–

ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ, ରସ ମଞ୍ଜରୀ, ପ୍ରେମ ସୁଧାନିଧି, ରସ ପଞ୍ଚକ, ରସିକ ହାରାବଳି , ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା, ଶୋଭାବତୀ, ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ ବନ୍ଧୋଦୟ, କାମକୌତୁକ, ଦି ପୋଇ, ଛଅ ପୋଇ , ସାତ ପୋଇ, ନଅ ପୋଇ, ଧ୍ୟାନ ମଞ୍ଜରୀ , ଶବ୍ଦମାଳା, ଷଡ଼ରତ୍ନ, ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ, ଲାବଣ୍ୟବତୀ, କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ, କଳାକୌତୁକ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ, ଚିତ୍ରଲେଖା , ହେମମଞ୍ଜରୀ, ରସଲେଖା, କାମକଳା, ପ୍ରେମଲତା, ଭାବବତୀ, ମୁକ୍ତାବତୀ , ଗୀତାବିଧାନ । (ଉପରୋକ୍ତ କାବ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ) । ରସକଲୋଳ (ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ), ଅନଙ୍ଗ ରେଖା (ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ), ଭାଗବତ (ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ), ମହାଭାରତ (ସାରଳା ଦାସ), ମହାଭାରତ (କୃଷ୍ଣଦାସ), ମହାଭାରତ (ଚିନ୍ତାମଣି), ଭାଗବତ ଗୀତା (ଗୁଣ୍ଡିଚା ଦେବୀ) , ହରିବଂଶ (ନାରାୟଣ ଦାସ), ରାମାୟଣ (ବଳରାମ ଦାସ), ପଦ୍ମପୁରାଣ (ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ), କାର୍ତ୍ତିକ ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ଶିବ ଦାସ), ମାଘ ମାହାତ୍ମ୍ୟ (କ୍ରିଷ୍ଣ ଦାସ), ବୈଶାଖ୍ୟ ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ଅଚ୍ୟୁତ୍ ଦାସ), ଏକାଦଶୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ଦିବାକର ଦାସ), ଗଙ୍ଗା ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ଦିବାକର ଦାସ), ଭାରତ ହରିବଂଶ (ବଳରାମ ଦାସ), ଆରତଧ୍ୱଂସ (ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ), ଯୁଗଳ ରସାମୃତ ଲହରୀ (ସୂର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମା), ବାଉଁରୀ ଓ ଚଉଁରୀ, ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣୀ (ଅଭ୍ୟୁମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର), ବିଚିତ୍ର ରାମୟଣ (ବିଶି), ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ, ଗଜସ୍ତୁତି (ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ), ହରିଣ ସ୍ତୁତି (ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ), ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତି / ଦ୍ରାଢ୍ୟତା ଭକ୍ତି (ବଳରାମ ଦାସ), ଗୁଣ ସାଗର, ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳ, ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରାଣ (ବଳରାମ ଦାସ), କାଞ୍ଚି କାବେରୀ, ବ୍ରଜବିହାରୀ, ରଘୁନାଥ ବିଳାସ (ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜ), କଳାକୌତୁକ (ଧନଭଞ୍ଜ), ଅମରକୋଷ ଟୀକା (ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ), ଚିନ୍ତାମଣୀ, ରସଲତା, ଦାର୍ଢ୍ୟରସାମୃତ, କପଟ ପାଶା, ରସିକ ମଙ୍ଗଳ, ଅଳଙ୍କାର ବୋଲି (ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ), ନାବକେଳି, ଜୈମିନି ଭାରତ (ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ), ସାରଳା ସ୍ତୁତି (ରାମ ନାଏକ), ରୁଦ୍ର ସ୍ତୁତି (ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ), ଧ୍ରୁବ ସ୍ତୁତି (ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ), ନାମରତ୍ନ ଗୀତା (କ୍ରିଷ୍ଣ ଦାସ), ଇତିହାସ ପୁରାଣ (ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ) , ଦ୍ୱାଦଶ ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ମାଧବ ଦାସ), ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ (କ୍ରିଷ୍ଣ ଦାସ), ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ (ବିଭୁ ପତି), ସାତଖଣ୍ଡିଆ ମହାଭାରତ (ଅଚ୍ୟୁତ ଦାସ), ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ (ଅଚ୍ୟୁତ୍ ଦାସ), ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ (ଧରଣୀଧର) ।

୧୮୬୯ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୮ ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ଚଳିବ ବୋଲି ସରକାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ । ଏଇ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଚଳନ ନୀତିରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ୍ ପଣ୍ଡିତ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଚଟି ବହି ଲେଖିଲେ 'ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନଏ' ବହିର ବିଜ୍ଞାପନରେ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଲେଖିଛନ୍ତି : ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ – ବିଜ୍ଞାପନ ।

ବିଦ୍ୟାଳୟ କିମ୍ବା ଅଦାଲତ ସବୁଆଡ଼େ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖାଯାଉଅଛି ଓ କୁହାଯାଉଅଛି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସବୁ ସ୍ଥାପିତ ହେବାଠାରୁ ଏହି ସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ଏବେ ମାନ୍ୟବର କମିଶନ ସାହେବଙ୍କ ବିଜ୍ଞାପନ ଅନୁସାରେ ବଙ୍ଗଳା ଉଠିଯାଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କମିସନର୍ ଓ କେତେକ ମିସ୍‌ନାରୀଙ୍କ ମନରେ ଓଡ଼ିଆ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ଏପରି ପ୍ରତୀତି ଜନ୍ମିଛି । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ 'ଓଡ଼ିଆ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା, ଏପରି ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ବଙ୍ଗଳା ବହିଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ପାଠଶାଳାମାନଙ୍କରୁ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇଛି, ସେତେବେଳେ ଅନେକଙ୍କର ସନ୍ଦେହଜାତ କରେ ବୋଧି ହୁଏ ଓଡ଼ିଆ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ।

ମୋର ଏଇ ଭାଷା ବିଷୟକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜନ୍ ବିମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଫିଲୋଲୋଜିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଆହରଣ ଓ ବଙ୍ଗଳାର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା ସଂକଳନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ଏହି ସଂକଳନ ବିଷୟରେ ରଂପୁର ଟ୍ରେନିଂ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଚଣ୍ଡୀଚରଣ ଚଟ୍ଟୋପଧ୍ୟାୟ, ଶ୍ରୀହଟ ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ୍‌ର ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ବାବୁ କାଳୀକିଙ୍କର ଶର୍ମା, ଯସୋର୍ ଜିଲ୍ଲାର ନୋଡ଼ାଲ ସ୍କୁଲ୍‌ର ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ବାବୁ ଅମର ନାଥ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପାଞ୍ଚକୁଣ୍ଡା ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଭୂତପୂର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ବାବୁ ଓମାପ୍ରସାଦ ଦେ, ସେଇ ସେଇ ପ୍ରଦେଶର କଥିତ ଭାଷା କରି ମୋର ପରମ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମୋର କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର । ବାଲେଶ୍ୱର ବାରବାଟୀ ସ୍କୁଲ୍‌ର ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ କାର୍ତ୍ତିକ ଚନ୍ଦ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମହାଶୟ ମଧ୍ୟ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଅନେକ ପରିଶ୍ରମ କରିଛନ୍ତି, ଯଦ୍ୟପି ସେ ବିଶେଷ କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର ।

ଏହି ପୁସ୍ତକ ମୁଦ୍ରଣ ସମୟରେ କଲିକତା ସଂସ୍କୃତ କଲେଜର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ମୋର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ

ତାରିଣୀ ଚରଣ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ ମହାଶୟ ଯତ୍ନ ସହିତ ସଂଶୋଧନ କରି ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି ।

ପରିଶେଷରେ କୃତଜ୍ଞତାର ସହିତ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି, ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ଉଦ୍ଧାର ବିଷୟରେ ସୁନିପୁଣ ବିଦ୍ୱାନ ବିଚକ୍ଷଣ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ୍ ମିତ୍ର ମହାଶୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ଥରେ ପଢ଼ି କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ସମୀଚୀନ ହୋଇଛି ବୋଲି କହିବାରୁ ମୁଁ ଜନ ସମାଜରେ ଏହାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଲି ।

ବାଲେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମା

ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ୍

ସମ୍ୱତ୍, ୧୯୨୬, ମାଘ

ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ବହିଟିକୁ ଓଜନଦାର କରିବା ପାଇଁ ବିମ୍ସଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହି ବହିର ଅଭିମତକୁ ବିମ୍ସ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରି ଲେଖିଲେ, ଯାହା ୧୮୭୦ ମସିହା ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲ୍‌ର ପ୍ରୋସିଡ଼ିଙ୍ଗ୍‌ରେ ମୁଦ୍ରିତ (ପୃଷ୍ଠା ୧୫୨–୨୧୬) ଲେଖାଟିର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅଂଶ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

among the natives of the province, who are somewhat disgusted at finding their native language treated as a mere corruption of Bengali. The local excitement on the subject, has led me to look into the question more closely than I had before, though in course of reading for my ‘Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages’ I had come upon many pecularities, both of phonetics and inflection, which had caused me long ago to make my mind as to the right of the Uriya to be considered a language *per se*. It may not be uninteresting to other to see an attempt made to analyse the structure of this little known form of speech and at the risk anticipating statements which would give to any grammar an air of greater novelity. I venture to put down a very brief outline or my views.....

ବିମ୍ସଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ହେଲା: A comparative grammar of the modern Aryan languages (published in 1872) London; outline of Indian Philology(published in 1867) । ବମ୍ବେରୁ ଏକ ଉଚ୍ଚଧରଣର ପତ୍ରିକା Indian Antiquary ସେସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହାର ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରବନ୍ଧ ବିମ୍ସ ହିଁ ଲେଖିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ବାର ଗଣନା, ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ୟଦୁର୍ଗ (ରାଇବଣିଆ), ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜର ଜାତି ବିଭାଗ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବିମ୍ସ ହେଉଛନ୍ତି କବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ‘ରସ କଲ୍ଲୋଳ’ର ପ୍ରଥମ ସମାଲୋଚକ । ଏହି ଲେଖା ୧୮୭୨ ମସିହା ଜୁଲାଇରେ ଉପରୋକ୍ତ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବିମ୍ସଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ ସାରସ୍ୱତ କୃତି ହେଉଛି:

1. The History of Orissa under the Mahommedan, Maratha and English Rule
2. Orissa: Notes of Akbar’s Subah. with reference to Ain-i-Akbari
3. More Buddhist Remains in Orissa
4. The Jungle Forts of Northern Orissa
5. The Alti Hills in Cuttack
6. On a copper - plate grant from Balasore (A.D. 1483)
7. The Ruins at Kopari, Balasore District
8. The Indigenous Literature of Orissa
9. On the Relation of the Uriya to the other Modern Aryan Languages.
10. On Uriya Language, Script and Literature
11. Uriya
12. Folklore of Orissa

ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର – ବାଲେଶ୍ୱରର କଲେକ୍ଟର ଥିଲାବେଳେ ୧୮୭୨ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୭ ତାରିଖରେ ବିମ୍ସ ସରକାରୀ ଘୋଷଣାନାମା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ, ଯଦି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ସ୍କୁଲଘର ଲୋକମାନେ ତିଆରି କରିଦେବେ ତେବେ ସରକାର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟ ଭାର ବହନ କରି ସ୍କୁଲ୍ ପରିଚାଳନା କରିବେ ।

ସେ କଟକର କଲେକ୍ଟର ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ଲେଖିଥିଲେ: ସନ ୧୮୬୭ ଠାରୁ ୧୮୭୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୦ବର୍ଷ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ କଟକର କଲେକ୍ଟର, ଆକ୍ଟିଂ କମିଶନର ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବାରୁ ପ୍ରଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ସୁପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ବିଦ୍ୱାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ରଚିତ କେତେଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଅଛି । ମାତ୍ର କ୍ଷଣେ ତୁଷ୍ଟ କ୍ଷଣେ ରଷ୍ଟ ନବାବୀ ମିଜାଜ୍ ହେତୁ ସେ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ୍ୟତା ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଶଂସା ଲାଭ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏ ନଗରର ମ୍ୟୁନିସିପାଲ ମାର୍କେଟ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କୀର୍ତ୍ତି ଅଟେ ।

ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ବିମ୍ସ କଠୋର ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା ତାଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ ‘ଭୀମ ସାହେବ’ । ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ଲେଖକ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (୧୮୪୫–୧୯୦୭) ବିମ୍ସଙ୍କର କ୍ରୋଧର ଶିକାର

ହୋଇଥିଲେ । ୧୮୭୪ ମସିହାରେ ବିମ୍‌ସ ପୁରୀ ଅଞ୍ଚଳର ଡ଼େପୁଟି ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କର ଅଫିସ୍ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରିଦର୍ଶନ ପରେ ଅଫିସିର ସବୁ ଟେବୁଲ୍ ଚୌକି ଗୋବର ପାଣିରେ ଧୁଆ ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଖବର ବିମ୍‌ସ ଶୁଣି ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରିଥିଲେ । ଢ଼େଙ୍କାନାଳ ରାଜା ଭାଗିରଥି ମହେନ୍ଦ୍ର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଦୀନବନ୍ଧୁଙ୍କର ଗୃହ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଦୀନବନ୍ଧୁ ନାବାଳକ ଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାଡ଼୍‌ସ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । କଲେକ୍‌ଟର ବିମ୍‌ସ ଢ଼େଙ୍କାନାଳ ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସି ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଦେଖି ପୁନରାୟ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରିଥିଲେ । (ଏହି ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି, କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ସହକର୍ମୀ । ସେ ୧୮୯୧ ରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭାର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ସାଙ୍ଗକୁ ମହାଭାରତର ସମସ୍ତ ପର୍ବକୁ ସରଳ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଏହି ମହାଭାରତର ୧୮ଟି ପର୍ବକୁ ପ୍ରଥମେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଷ୍ଟେଟ୍ ପ୍ରେସ୍ ଛାପିଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ ପୁନରାୟ ଛାପିଥିଲେ ।

ବିମ୍‌ସଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ, ଇତିହାସ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରବେଶ ଥିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା ଅତି ଉନ୍ନତଧରଣର ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷ । ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ପାରଙ୍ଗମ । ଦଶପଲ୍ଲାର ରାଜା ଚୈତନ୍ୟ ଭଞ୍ଜ ତାଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରିବାରୁ ବିମ୍‌ସ ରାଜାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଧମକ ଦେଲେ ସେଥିରେ ସେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ୧୮୯୩ ରେ ଚାକିରିରୁ ବିଦାୟ ନେଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି କବି ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ (୧୮୪୮-୧୯୧୮) ଲେଖିଲେ:

ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ନାମି ଥିଲେ ମାଜିଷ୍ଟର
ଏ ସ୍ଥାନକୁ କରୁଛନ୍ତି ଅତି ତେଜସ୍କର
ପ୍ରତାପୀ ବିମ୍‌ସ ଥିଲେ ଭୀମ ଆଖ୍ୟାଧର
ଖାସ୍ ମହଲରେ କରିଗଲେ ଟାଣକର – ଇତ୍ୟାଦି
(ରାଜଧାନୀ କଟକ ନଗର ବର୍ଣ୍ଣନା – ୧୮୮୯)

ସରସ୍ୱତୀ ଫକିରମୋହନ ସେନାପତି ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଲେଖିଛନ୍ତି 'ମୋର ସର୍ବମାତ୍ର ଉନ୍ନତିର ଏକମାତ୍ର ମୂଳାଧାର ମହାତ୍ମା ଜନ୍‌ବିମ୍‌ସ । ମୋ ଜୀବନର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବି ।'

ବିମ୍‌ସଙ୍କର ମାତ୍ର ୬୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୧୯୦୨ ମସିହା ମେ ୨୫ ତାରିଖରେ ବିଲାତରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ରୟାଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବ୍ରିଟେନ୍ ଓ ଆୟାର୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ସେଥିରେ ଦୀର୍ଘ ୪ ପୃଷ୍ଠାର ଗୁଣାବଳୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

ପାଦଟୀକା

୧. John Beames : Essays on Orissan History of Literature - 2004 compiled by Sri Kailash Patnaik

୨. ଶତାବ୍ଦୀ ପୁରୁଷ, ୧୯୯୧ ଡ଼କ୍ଟର ଶୁଭେନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ସିଂ

୩. Thesaurus of Events and dates of Orissa - 2003 Sri Gobardhan Dora

୪. Two pioneers of the Oriya Renaissance - 1993, Kailash Ch Mohapatra

୫. ସମାଲୋଚନାର ଦିଗଦିଗନ୍ତ, ୧୯୯୭
ଡ଼କ୍ଟର ଖଗେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର

୬. ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରକାଶନ ଓ ପ୍ରସାରଣର ଇତିହାସ, ୧୯୮୬
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଧର ମହାପାତ୍ର ଶର୍ମା

୭. ଆତ୍ମଜୀବନ ଚରିତ, ୧୯୭୧
ସରସ୍ୱତୀ ଫକିରମୋହନ ସେନାପତି

୮. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନ, ୨୦୦୧
ପ୍ରଫେସର ଡ଼କ୍ଟର ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି

ଏଲ୍-୧୮୪
ଫକିରମୋହନ ନଗର, ବରମୁଣ୍ଡା
ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୦୩

❖ ❖ ❖